

УДК 371.13:373.3

Здіховська Тетяна,

к.ф.н., доцент,

доцент кафедри теорії і методики початкової освіти,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

zdihovska.tetyana@gmail.com

Бурило Тетяна,

магістр навчально-наукового інституту неперервної освіти,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

tatyanaburylo87@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Формування діалогічного мовлення у процесі навчання рідної мови вимагає всебічного обґрунтування поняття “діалог”, з’ясування його теоретичних основ шляхом проєктування на загальнофілософську площину через відповідні лінгвістичні, лінгводидактичні та окремі методичні категорії. З цією метою необхідно визначити місце діалогу в освітньому процесі загальноосвітньої школи.

У працях Л. Виготського, Ю. Лотмана, С. Рубінштейна, О. Соколова, Л. Якубинського досліджується природа діалогічності мови та мислення, що визначається асиметрією будови, функціонуванням та взаємодією великих півкуль головного мозку людини і є окремим виявом загальної закономірності існування живих систем.

У дидактиці діалог визначається як форма педагогічної взаємодії учителя-учня (учня-учня) в умовах навчальної ситуації, у ході якої відбувається інформаційний обмін, взаємний вплив і регулюються стосунки. Специфіка такого діалогу визначається цілями, умовами й

обставинами взаємодії співрозмовників [68, с. 96].

Аналіз наукової літератури свідчить, що тлумачення понять «діалог» та «діалогічне мовлення» надзвичайно різноманітне і багатоаспектне. Але окремо в шкільній лінгводидактиці ця проблема не досліджувалася. Відсутня науково обгрунтована система формування діалогічного мовлення, не виявлені особливості становлення його на різних етапах молодшого шкільного віку. Серед методичної літератури немає жодного посібника, де б висвітлювалася проблема навчання діалогічного мовлення дітей початкових класів.

У науковій літературі представлена строката класифікація видів діалогу: побутовий, навчальний, художній, діловий. Залежно від змістової функції діалоги можуть бути: запитально-відповідні, розповідні, полемічного характеру (діалог – суперечка, діалог – сварка) тощо.

За метою висловлювання розрізняють: побутовий діалог, що використовується у природних умовах і більше, ніж інші, насичений «розмовністю»; проблемний (діалоги на уроках, утворені проблемними запитаннями), позбавлений природності.

Формування діалогічного мовлення починається з родинного виховання, де діти дошкільного віку користуються переважно побутовими діалогами в сім'ях і до початкової школи приходять з певними вміннями і навичками вести прості діалоги побутового характеру. Коли розпочинається системне навчання рідної мови і діалогічного мовлення зокрема, важливу роль відіграє навчально-виховний процес, де великого значення набувають навчальні діалоги.

Навчальний діалог – це своєрідна форма спілкування між учасниками педагогічного процесу за умов навчальної ситуації, протягом якої і відбувається інформаційно-смісловий обмін між партнерами та регулюються їхні стосунки. Учні, як правило, не усвідомлюють усіх цілей навчання, особливо віддалених. Найчастіше їхня мета обмежується розв'язанням конкретного навчального завдання та його найближчими наслідками.

У навчальному діалозі є цілі учня, через які він прагне: уточнити умову завдання, його дані та невідоме; отримати додаткову інформацію; виробити й обгрунтувати свою позицію; уточнити свою

аргументацію з тим, щоб вона стала зрозумілою для вчителя; одержати оцінку проміжних етапів розв'язання завдання; скоректувати свої результати тощо.

Якщо уроки проходять у формі діалогічної взаємодії в підсистемах «учитель-клас», «учитель-учень», «учень-учень», «учень-клас», вони стануть для дітей школою живого спілкування з елементами фантазії, словесної творчості. Розвиватиметься техніка мовлення, уміння володіти своїм організмом (міміка, жести, манери під час розмов, зустрічей), що особливо важливо для молодших школярів. Це складові, що незабаром породжуватимуть високу сприйнятливості і чутливості до навчального матеріалу. Художній діалог виявляється у можливостях поєднання мовленнєвого розвитку з художньо-естетичним вихованням учнів.

Таким чином, проаналізовані види діалогів відіграють важливу роль у формуванні діалогічного мовлення учнів. Суттєве значення в житті кожної людини мають уміння і навички орієнтуватися у будь-якому діалозі. Але слід зазначити, що навчання всіх видів діалогів відбувається на основі педагогічної взаємодії суб'єктів виховного впливу. Діалог як наукове поняття – складне й багатогранне явище. Знання структури діалогу, його видів та функціональних особливостей необхідне для кращого засвоєння мови учнями початкових класів. Адже кінцева мета усвідомленого навчання будь-якої мови полягає в умінні чітко висловлювати свої думки і розуміти співрозмовника, тобто здійснювати процес комунікації. Набуті теоретичні та практичні знання закріплюються саме в активній мовленнєвій діяльності школярів [1, с. 49].

Отже, формування діалогічного мовлення учнів початкових класів повинно здійснюватися на комунікативно-діяльнісній та функціонально-стилістичній основах, що забезпечить розвиток мовної і мовленнєвої компетенції учнів.

Список використаних джерел:

1. Борисюк І. В. Уточнює питання в українському діалогічному мовленні. *Мовознавство*. 1993. № 3. С. 46-49.
2. Український педагогічний словник / За ред. С. Гончаренк. Київ: Либідь, 1997. 376 с.